

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра цивільного права та процесу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

/Лазур Я.В./

« 29 » серпня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність	293 «Міжнародне право»
Освітня програма	«Міжнародне право»
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська мова

Робоча програма навчальної дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища» для здобувачів вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» 293 «Міжнародне право» освітньої програми «Міжнародне право».

Розробники: Сабовчик А. І., к.ю.н., доцент кафедри цивільного права та процесу

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри цивільного права та процесу

протокол № 10 від «24» 06 2021 р.

Завідувач кафедри Булеца С. Б.

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету

протокол № 9 від «25» серпня 2021 р.

Голова науково-методичної комісії Булеца С.Б.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування Показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	1-й	1-й
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: -ий семестр: аудиторних – 36 самостійної роботи студента – 54	1-й	1-й
	Лекції:	
	20	6
	Практичні (семінарські):	
	16	4
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: Тестування	Самостійна робота:	
	54	54

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «**Міжнародне право навколишнього середовища**» є можливість ознайомити студентів напряду підготовки «міжнародне право» з особливостями міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у галузі охорони навколишнього середовища; виробити у студентів уявлення про місце міжнародно-правових актів у сфері захисту довкілля в системі міжнародного права та їх практичне застосування в рішеннях міжнародних судових та квазісудових органів, сприяти успішному опануванню студентами теоретичним і нормативним матеріалом, розвитку вміння логічно та професійно обґрунтовувати й висловлювати свою точку зору з проблематики міжнародного права навколишнього середовища, формуванню навичок міжнародно-правового аналізу проблем екологічного та природоресурсного змісту. Такі навички сприятимуть максимальному приближенню студентів до практичної діяльності уже після здобуття спеціальності.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері правового регулювання міжнародних відносин і порівняльного правознавства, що характеризуються невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- Здатність усвідомлювати особливості предметної сфери і професії, приймати обґрунтовані рішення та усвідомлювати їх етичні наслідки. (ЗК-2);
- здатність спілкування з представниками інших професійних груп, експертів з інших галузей знань/видів правничої діяльності, а також здатність працювати у міжнародному фаховому середовищі (ЗК-5);
- здатність самостійно здійснювати наукові дослідження проблем міжнародного права, визначати наукові проблеми, продукувати гіпотези, готувати наукові тексти та доповіді, здійснювати публічну апробацію результатів досліджень (ЗК-7).

Фахові компетентності:

- здатність демонструвати глибокі знання з міжнародного права та у споріднених сферах міжнародно-правового регулювання (ФК-1);
- Здатність дотримуватися етики юриста-міжнародника, для здійснення належного представлення інтересів держави у міжнародних відносинах, дотримуватися основних норм дипломатичного та ділового етикету, враховуючи фундаментальні особливості культури, цінностей та правових традицій іноземних держав (ФК-4);
- Здатність застосовувати іноземну мову в професійній юридичній діяльності та наукових

дослідженнях (ФК-6);

- здатність застосовувати фахові компетентності, що забезпечуються циклом дисциплін професійної підготовки: розуміти, аналізувати, застосовувати нормативні положення, розуміти особливості правових явищ та прогнозувати основні напрямки розвитку (ФК-8);
- здатність здійснювати наукові дослідження з актуальних питань теорії та практики міжнародного права. (ФК-9);

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Міжнародне право навколишнього середовища» вивчається на першому році навчання другого (магістерського) рівня і, відповідно, до структурно-логічної схеми освітньої програми «Міжнародне право» опанування дисципліни не потребує попереднього вивчення освітніх компонентів у межах зазначеної освітньої програми.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Міжнародне право навколишнього середовища», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Використовувати набуті знання, навички для вирішення міжнародно-правових та національно-правових проблем, аналізу правових концепцій на предмет логічної послідовності та практичної адекватності, пропонування нових ідей для розв'язання практичних завдань зі сфери професійної юридичної діяльності;	ПРН 1
Застосовувати одержані знання й уміння з міжнародного права при вирішенні практичних завдань, формулювати висновки та розробляти рекомендації.	ПРН 6
Демонструвати знання системи міжнародного права, методи і зміст правового регулювання у різних галузях міжнародного права	ПРН 8
Визначати зміст та юридичну природу національних нормативно-правових актів, міжнародних договорів та інших міжнародних документів, виявляти колізії між нормами міжнародних договорів, між нормами міжнародного договору та актами національного законодавства, а також пропонувати шляхи їх вирішення	ПРН 9
Аналізувати зарубіжний досвід правового регулювання у відповідній сфері	ПРН 13
Застосовувати відповідні норми права, вміння аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, яка стосується міжнародного захисту прав людини	ПРН 16
Застосовувати відповідні норми права, вміння аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, яка стосується міжнародного права навколишнього середовища	ПРН 18
Застосовувати відповідні норми права, вміння аналізувати, виявляти	ПРН 19

тенденції та закономірності у сфері, що стосується європейського права	
--	--

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Міжнародне право навколишнього середовища**»:

Очікувані результати навчання	Шифр ПРН
Вміти використовувати набуті знання, навички для вирішення міжнародно-правових та національно-правових проблем, аналізу правових концепцій на предмет логічної послідовності та практичної адекватності, пропонування нових ідей для розв'язання практичних завдань у сфері міжнародного навколишнього середовища;	ПРН 1
Застосовувати одержані знання й уміння з міжнародного навколишнього середовища при вирішенні практичних завдань, формулювати висновки та розробляти рекомендації.	ПРН 6
Демонструвати знання системи міжнародного права, методи і зміст правового регулювання у різних галузях міжнародного навколишнього середовища.	ПРН 8
Визначати зміст та юридичну природу принципів міжнародного екологічного права, міжнародно-правових норм у галузі охорони довкілля.	ПРН 9
Аналізувати зарубіжний досвід правового регулювання у сфері міжнародного екологічного права	ПРН 13
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, яка стосується міжнародного права навколишнього середовища.	ПРН 16
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, яка стосується міжнародного права навколишнього середовища	ПРН 18
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, що стосується міжнародного екологічного права.	ПРН 19

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: виступи на практичних заняттях; виконання індивідуальних та групових теоретико-прикладних завдань під час аудиторних занять та самостійної роботи студента; виконання тестових завдань, а також модульних контрольних робіт; залік (іспит).

Методи навчання: пошуковий метод; пояснювально-ілюстративний метод; метод мозкового штурму; метод проблемного викладу; дослідницький метод; робота в малих групах тощо. Самостійна робота, зокрема, включає: вивчення теоретичних аспектів, що стосуються навчальної дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища», насамперед, на основі прослуханого лекційного матеріалу; поглиблене вивчення окремих питань передбачених тем (дослідження наукової літератури на задану тему та пошук додаткової інформації, в тому числі правозастосовного характеру); підготовку до семінарських занять; узагальнення вивченого матеріалу перед іспитом тощо.

Аудиторна та самостійна робота студента забезпечується всіма необхідними навчально-методичними засобами, задля належного вивчення навчальної дисципліни чи окремої її теми, а саме: підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками, методичними рекомендаціями, конспектами лекцій, науковою літературою та періодичними виданнями. Вивчення дисципліни включає в собі й дистанційну організацією навчання, зокрема, в системі Moodle та за допомогою платформ Google (Google Meet, Classroom тощо).

Система оцінювання результатів навчання студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні та семінарські заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання результатів навчання здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою, яке включає:

- поточний контроль, що здійснюється протягом навчання студента під час проведення лекційних та семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (мінімальна кількість балів, що дозволяє студенту складати залік, – 35 балів);

- модульний контроль, що проводиться після вивчення матеріалу відповідної частини дисципліни – змістового модуля, з врахуванням результатів поточного контролю;

- підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку (екзамену), відповідно до графіку навчального процесу.

Форма підсумкового семестрового контролю: II семестр - іспит.

Поточний контроль з навчальної дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища» проводиться в таких формах: активна робота на лекційних та семінарських заняттях (зокрема, активна участь у дискусії та презентації матеріалу), написання реферативних робіт, тестування тощо.

Методи поточного контролю: усний та письмовий.

Форма модульного контролю: написання модульної контрольної роботи, включаючи описові та практичні завдання, а також тести.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів: рівень знань; володіння понятійно-категорійним апаратом; вміння узагальнювати набуті знання за окремими темами та вміння робити обґрунтовані висновки, наявність навичок і прийомів виконання практичних завдань тощо.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1, T2	T3, T4	T5, T6	T7, T8		
15	15	15	20	35	100

T1, T2 ... – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	35	7	35
Комп'ютерне тестування при тематичному оцінюванні	1	5	1	5
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	1	5	2	10
Презентація	1	5	1	5
Наукова стаття	1	10	1	10
Доповідь	1	5	2	10
Модульна контрольна робота	1	35	1	35
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	Відмінно	Зараховано
82 - 89	B	Добре	
74 - 81	C		
64 - 73	D	Задовільно	
60 - 63	E		
35 - 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти, а до підсумкового семестрового контролю з навчальної дисципліни – студенти, які отримали не менше 35 балів (враховуються як результати модульної контрольної роботи та поточного контролю під час семінарської та самостійної роботи студента).

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються студенти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Студент, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (менше 34 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. «Міжнародне право навколишнього середовища сучасного права» – галузь міжнародного права»	<p>Тема 1. Міжнародне право навколишнього середовища — галузь сучасного міжнародного права. Глобальні екологічні проблеми. Поняття міжнародного права навколишнього середовища.</p>
	<p>Тема 2. Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища. Джерела міжнародного права навколишнього середовища.</p>
	<p>Тема 3. Принципи міжнародного права навколишнього середовища. Кодифікація міжнародного права навколишнього середовища. Концепції екологічної безпеки та сталого розвитку.</p>
	<p>Тема 4. Міжнародно-правовий захист екологічних прав людини. Інституційний механізм міжнародного права навколишнього середовища.</p>
	<p>Тема 5. Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища. Реалізація міжнародного права навколишнього середовища.</p>
	<p>Тема 6. Міжнародно-правове регулювання небезпечної для навколишнього середовища діяльності та міжнародно-правова охорона компонентів навколишнього середовища. Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Принцип захисту навколишнього середовища в міжнародних угодах з роззброєння.</p>
	<p>Тема 7. Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами і речовинами. Міжнародно-правова охорона морського та прісноводного середовища. Міжнародно-правова охорона атмосферного повітря і космічного простору.</p>
	<p>Тема 8. Міжнародно-правова охорона біорізноманіття Землі. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища Антарктики і Арктики. Регіональне співробітництво у сфері</p>

	охорони навколишнього середовища та імплементація норм міжнародного права навколишнього середовища в національному праві України.
--	---

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин 90					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
2-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Міжнародне право навколишнього середовища — галузь сучасного міжнародного права.		3	2			10
Тема 2. Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища.		2	2			8
Тема 3. Принципи міжнародного права навколишнього середовища.		2	2			6
Тема 4. Міжнародно-правовий захист екологічних прав людини.		2	2			6
Тема 5. Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища.		3	2			6
Тема 6. Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів.		2	2			6
Тема 7. Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами і речовинами.		3	2			6
Тема 8. Міжнародно-правова охорона біорізноманіття Землі.		3				6
Модульна контрольна робота			2			
Усього годин	90	20	16			54

6.3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Міжнародне право навколишнього середовища-галузь сучасного міжнародного права	2	
2.	Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища	2	1

3.	Принципи міжнародного права навколишнього середовища	2	
4.	Міжнародно-правовий захист екологічних прав людини	2	
5.	Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища	2	1
6.	Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів	2	1
7.	Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами і речовинами	2	1
8.	Міжнародно-правова охорона біорізноманіття Землі	1	
	Модульна контрольна робота	1	
Разом		16	4

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Міжнародне право навколишнього середовища-галузь сучасного міжнародного права	10	10
2.	Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища	8	8
3.	Принципи міжнародного права навколишнього середовища	6	6
4.	Міжнародно-правовий захист екологічних прав людини	6	6
5.	Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища	6	6
6.	Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів	6	6
7.	Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами і речовинами	6	7
8.	Міжнародно-правова охорона біорізноманіття Землі	5	5
	Модульна контрольна робота	1	
Разом		54	54

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник. О.В. Задорожній, М.О Медведєва - К.: Промені, 2010
2. Бекашев К. А. Международное экологическое право // Международное публичное право: Учеб. / Л. П. Ануфриева, Д. К. Бекашев, К. А. Бекашев, В. В. Устинов [и др.]; отв. ред. К. А. Бекашев. - Изд. 4-е, перераб. и доп. М.: ТК Велби; Изд-во Проспект, 2007. - С. 625-670.
3. Буткевич В. Г. Міжнародне право навколишнього середовища // Міжнародне право: Основні галузі: Підруч. / За ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2004. С. 502-538.
4. Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля / [Відп. ред. проф. С. Кравченко]. Вид. 2-ге, доп. Львів: Норма, 2002. 416 с.
5. Кравченко С. М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища / С. М. Кравченко, А. О. Андрусевич, Дж. Е. Бонайн / [Під заг. ред. проф. С. М. Кравченко]. Львів: Видавничий центр ЛНУ Імені І. Франка, 2002. 336 с.
6. Лукашук И. И. Международное право окружающей среды // Международное право. Особенная часть: Учеб. Изд. 2-е, перераб. и доп. М.: Издательство БЕК, 2000. С. 136-151.
7. Шишко А. А. Предупреждение трансграничного загрязнения (международноправовые проблемы) / А. А. Шишко. К.: Наукова думка, 1990. 167 с.
8. Bimie P. International law and Environment / P. Bimie, A. Boyle. - Oxford: Oxford University Press, 2002. 2-d ed. 798 p.
9. DeGarmo D. K. International environmental treaties and state behavior. Factors influencing cooperation / D. K. DeGarmo. New York; London: Routledge, 2004. 194 p.
10. Fitzmaurice M. A. International protection of the environment / M. A. Fitzmaurice. - The Hague; Boston; London: Martinus Nijhoff Publishers, 2002. 488 p.
11. Hahn R. The internationalisation of environmental regulation / R. Hahn, K. Richards // Harvard International Law Journal. 1989. Vol. 30. P. 433-440.
12. Kiss A. International environmental law / A. Kiss, D. Shelton. Nairobi: UNEP, 2004. 446 p.
13. Louka E. International environmental law: fairness, effectiveness and world order / E. Louka. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2006. 536 p.

14. Sands Ph. Principles of international environmental law / Ph. Sands. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 2-d ed. 1248 p.
15. Shelton D. Judicial handbook on environmental law / D. Shelton, A. Kiss. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2005. 131 p.
16. Wolfrum R. Conflicts in international environmental law / R. Wolfrum R., N. Matz. - Berlin; London: Springer, 2003. 213 p.
17. Екологічні проблеми людства та міжнародне співробітництво в галузі охорони навколишнього природного середовища: Конспект лекцій / Київський торговельно- економічний ун-т; [Укл. І. В. Чаус, М. Г. Іванова]. К., 1995. 19 с.
18. Задорожній О. Геноцид «болотних арабів» у світлі норм міжнародного водного права, міжнародного права захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права / О. Задорожній // Український часопис міжнародного права. 2005. № 2. С. 88-92.
19. Кравченко С. Розвиток екологічних прав людини у міжнародному праві / С. Кравченко, А. Андрусевич // Право України. 2001. № 2. С. 133-136.
20. Лукашук И. И. Право международной ответственности / И. И. Лукашук. М: Волтере Клувер, 2004. 432 с.

Додаткова література

1. Позолотин Л. Международные конвенции, кодексы, рекомендации ИМО и МОТ: Нормативно-правовое обеспечение безопасности мореплавания, защиты окружающей среды и охраны труда на морском транспорте / Л. Позолотин, В. Торский; Информационно-консультационный центр ОГМА; Ассоциация морских капитанов Одессы. - Изд. 2-е, перераб. и доп. Одесса: Астропринт, 1998. 108 с.
2. Савельева Л. В. Итоги работы Комиссии международного права над первой частью проекта статей «Международная ответственность за вредные последствия действий, не запрещенных международным правом» / Л. В. Савельева // Московский журнал международного права. 2005. № 2. С. 234-245.
6. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // Вісник НАН України. - 2002. - № 2. - С. 31-40.
7. Яцик А. В. Екологічна безпека в Україні / А. В. Яцик. К.: Генеза, 2001. 216 с.

ИНТЕРНЕТ РЕСУРСЫ

1. Строчук В. Обязательства государств по предотвращению трансграничного ущерба в международном праве / В. Строчук // Белорусский журнал международного права. - 2003. - № 4. - Mode of access: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=899&Itemid=143
2. Фрагментация международного права: трудности, обусловленные диверсификацией и расширением сферы охвата международного права / Организация Объединенных Наций. Доклад Комиссии международного права. Пятьдесят восьмая сессия. Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Шестьдесят первая сессия. Дополнение № 10 (A/61/10). Приложение E. - С. 405-427. URL: <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2006/russian/annexes.pdf>
3. Марченко Ю. О роли и месте ООН в системе международного природоохранного сотрудничества / Ю. Марченко // Белорусский журнал международного права. 1999. № 2. URL: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=287&Itemid=50
4. Environmental change and international law: New challenges and dimensions / Ed. by E. Brown Weiss. - Tokyo: The United Nations University Press, 1992. URL: <http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu25ee/uu25ee00.htm>
5. Legal regulation of plant genome editing with the CRISPR/Cas9 technology as an example MO Medvedieva, YB Blume - Cytology and Genetics, 2018. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=KA6ts-EAAAAAJ&citation_for_view=KA6ts-EAAAAAJ:4DMP91E08xMC

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування Показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	1-й	1-й
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: VIII-ий семестр: аудиторних – 36 самостійної роботи студента – 54	1-й	1-й
	Лекції:	
	20	6
	Практичні (семінарські):	
	16	4
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: Тестування	Самостійна робота:	
	54	54

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «**Міжнародне право навколишнього середовища**» є можливість ознайомити студентів напряду підготовки «міжнародне право» з особливостями міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у галузі охорони навколишнього середовища; виробити у студентів уявлення про місце міжнародно-правових актів у сфері захисту довкілля в системі міжнародного права та їх практичне застосування в рішеннях міжнародних судових та квазісудових органів, сприяти успішному опануванню студентами теоретичним і нормативним матеріалом, розвитку вміння логічно та професійно обґрунтовувати й висловлювати свою точку зору з проблематики міжнародного права навколишнього середовища, формуванню навичок міжнародно-правового аналізу проблем екологічного та природоресурсного змісту. Такі навички сприятимуть максимальному приближенню студентів до практичної діяльності уже після здобуття спеціальності.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері правового регулювання міжнародних відносин і порівняльного правознавства, що характеризуються невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- Здатність усвідомлювати особливості предметної сфери і професії, приймати обґрунтовані рішення та усвідомлювати їх етичні наслідки. (ЗК-2);
- здатність спілкування з представниками інших професійних груп, експертів з інших галузей знань/видів правничої діяльності, а також здатність працювати у міжнародному фаховому середовищі (ЗК-5);
- здатність самостійно здійснювати наукові дослідження проблем міжнародного права, визначати наукові проблеми, продукувати гіпотези, готувати наукові тексти та доповіді, здійснювати публічну апробацію результатів досліджень (ЗК-7).

Фахові компетентності:

- здатність демонструвати глибокі знання з міжнародного права та у споріднених сферах міжнародно-правового регулювання (ФК-1);
- Здатність дотримуватися етики юриста-міжнародника, для здійснення належного представлення інтересів держави у міжнародних відносинах, дотримуватися основних норм дипломатичного та ділового етикету, враховуючи фундаментальні особливості культури, цінностей та правових традицій іноземних держав (ФК-4);
- Здатність застосовувати іноземну мову в професійній юридичній діяльності та наукових

дослідженнях (ФК-6);

- здатність застосовувати фахові компетентності, що забезпечуються циклом дисциплін професійної підготовки: розуміти, аналізувати, застосовувати нормативні положення, розуміти особливості правових явищ та прогнозувати основні напрямки розвитку (ФК-8);
- здатність здійснювати наукові дослідження з актуальних питань теорії та практики міжнародного права. (ФК-9);

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Міжнародне право навколишнього середовища» вивчається на першому році навчання другого (магістерського) рівня і, відповідно, до структурно-логічної схеми освітньої програми «Міжнародне право» опанування дисципліни не потребує попереднього вивчення освітніх компонентів у межах зазначеної освітньої програми.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Міжнародне право навколишнього середовища», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Використовувати набуті знання, навички для вирішення міжнародно-правових та національно-правових проблем, аналізу правових концепцій на предмет логічної послідовності та практичної адекватності, пропонування нових ідей для розв'язання практичних завдань зі сфери професійної юридичної діяльності;	ПРН 1
Застосовувати одержані знання й уміння з міжнародного права при вирішенні практичних завдань, формулювати висновки та розробляти рекомендації.	ПРН 6
Демонструвати знання системи міжнародного права, методи і зміст правового регулювання у різних галузях міжнародного права	ПРН 8
Визначати зміст та юридичну природу національних нормативно-правових актів, міжнародних договорів та інших міжнародних документів, виявляти колізії між нормами міжнародних договорів, між нормами міжнародного договору та актами національного законодавства, а також пропонувати шляхи їх вирішення	ПРН 9
Аналізувати зарубіжний досвід правового регулювання у відповідній сфері	ПРН 13
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, яка стосується міжнародного захисту прав людини	ПРН 16
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, яка стосується міжнародного права навколишнього середовища	ПРН 18
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, що стосується європейського права	ПРН 19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища»:

Очікувані результати навчання	Шифр ПРН
Вміти використовувати набуті знання, навички для вирішення міжнародно-правових та національно-правових проблем, аналізу правових концепцій на предмет логічної послідовності та практичної адекватності, пропонування нових ідей для розв'язання практичних завдань у сфері міжнародного навколишнього середовища	ПРН 1
Застосовувати одержані знання й уміння з міжнародного права при вирішенні практичних завдань, формулювати висновки та розробляти рекомендації.	ПРН 6
Демонструвати знання системи міжнародного права, методи і зміст правового регулювання у галузях міжнародного навколишнього середовища	ПРН 8
Визначати зміст та юридичну природу принципів міжнародного екологічного права, міжнародно-правових норм у галузі охорони довкілля	ПРН 9
Аналізувати зарубіжний досвід правового регулювання у сфері міжнародного екологічного права	ПРН 13
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, яка стосується міжнародного права навколишнього середовища.	ПРН 16
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, яка стосується міжнародного права навколишнього середовища	ПРН 18
Застосовувати відповідні норми права, вміти аналізувати, виявляти тенденції та закономірності у сфері, що стосується міжнародного екологічного права.	ПРН 19

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: виступи на практичних заняттях; виконання індивідуальних та групових теоретико-прикладних завдань під час аудиторних занять та самостійної роботи студента; виконання тестових завдань, а також модульних контрольних робіт; залік (іспит).

Методи навчання: пошуковий метод; пояснювально-ілюстративний метод; метод мозкового штурму; метод проблемного викладу; дослідницький метод; робота в малих групах тощо. Самостійна робота, зокрема, включає: вивчення теоретичних аспектів, що стосуються навчальної дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища», насамперед, на основі прослуханого лекційного матеріалу; поглиблене вивчення окремих питань передбачених тем (дослідження наукової літератури на задану тему та пошук додаткової інформації, в тому числі правозастосовного характеру); підготовку до семінарських занять; узагальнення вивченого матеріалу перед іспитом тощо.

Аудиторна та самостійна робота студента забезпечується всіма необхідними навчально-методичними засобами, задля належного вивчення навчальної дисципліни чи окремої її теми, а саме: підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками, методичними рекомендаціями, конспектами лекцій, науковою літературою та періодичними виданнями. Вивчення дисципліни включає в собі й дистанційну організацією навчання, зокрема, в системі Moodle та за допомогою платформ Google (Google Meet, Classroom тощо).

Система оцінювання результатів навчання студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні та семінарські заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання результатів навчання здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою, яке включає:

- поточний контроль, що здійснюється протягом навчання студента під час проведення лекційних та семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (мінімальна кількість балів, що дозволяє студенту скласти залік, – 35 балів);

- модульний контроль, що проводиться після вивчення матеріалу відповідної частини дисципліни – змістового модуля, з врахуванням результатів поточного контролю;

- підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку (екзамену), відповідно до графіку навчального процесу.

Форма підсумкового семестрового контролю: іспит.

Поточний контроль з навчальної дисципліни «Міжнародне право навколишнього середовища» проводиться в таких формах: активна робота на лекційних та семінарських заняттях (зокрема, активна участь у дискусії та презентації матеріалу), написання реферативних робіт, тестування тощо.

Методи поточного контролю: усний та письмовий.

Форма модульного контролю: написання модульної контрольної роботи, включаючи описові та практичні завдання, а також тести.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів: рівень знань; володіння понятійно-категорійним апаратом; вміння узагальнювати набуті знання за окремими темами та вміння робити обґрунтовані висновки, наявність навичок і прийомів виконання практичних завдань тощо.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота									Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5...	T 6	...	...	...	50	100
8	8	10	8	8	8					

T1, T2 ... – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	2	50
Комп'ютерне тестування при тематичному оцінюванні		Під час семінарських занять

Письмове тестування при тематичному оцінюванні		Під час семінарських занять
Модульна контрольна робота		50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	Відмінно	Зараховано
82 - 89	B	Добре	
74 - 81	C		
64 - 73	D	Задовільно	
60 - 63	E		
35 - 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль «Міжнародне право навколишнього середовища – галузь сучасного міжнародного права»

1. Тема 1. Міжнародне право навколишнього середовища — галузь сучасного міжнародного права.
Глобальні екологічні проблеми. Поняття міжнародного права навколишнього середовища.
-
- Тема 2. Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища.
Джерела міжнародного права навколишнього середовища.
-
- Тема 3. Принципи міжнародного права навколишнього середовища. Кодифікація міжнародного права навколишнього середовища. Концепції екологічної безпеки та сталого розвитку.
-
- Тема 4. Міжнародно-правовий захист екологічних прав людини. Інституційний механізм міжнародного права навколишнього середовища.
-
- Тема 5. Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища. Реалізація міжнародного права навколишнього середовища.
-
- Тема 6. Міжнародно-правове регулювання небезпечної для навколишнього середовища діяльності та міжнародно-правова охорона компонентів навколишнього середовища. Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів.
Принцип захисту навколишнього середовища в міжнародних угодах з роззброєння.
-
- Тема 7. Міжнародно-правове регулювання поведінки з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами і речовинами. Міжнародно-правова охорона морського та прісноводного середовища.
Міжнародно-правова охорона атмосферного повітря і космічного простору.
-
- Тема 8. Міжнародно-правова охорона біорізноманіття Землі. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища Антарктики і Арктики. Регіональне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища та імплементація норм міжнародного права навколишнього середовища в національному праві України.

До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти, а до підсумкового семестрового контролю з навчальної дисципліни – студенти, які отримали не менше 35 балів (враховуються як результати модульної контрольної роботи та поточного контролю під час семінарської та самостійної роботи студента).

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються студенти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Студент, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (менше 34 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин 90					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
2-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Міжнародне право навколишнього середовища — галузь сучасного міжнародного права.		3	2			10
Тема 2. Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища.		2	2			8
Тема 3. Принципи міжнародного права навколишнього середовища.		2	2			6
Тема 4. Міжнародно-правовий захист екологічних прав людини.		2	2			6
Тема 5. Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища.		3	2			6
Тема 6. Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів.		2	2			6
Тема 7. Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами і речовинами.		3	2			6
Тема 8. Міжнародно-правова охорона біорізноманіття Землі.		3				6
Модульна контрольна робота			2			
Усього годин	90	20	16			54

6.3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Міжнародне право навколишнього середовища-галузь сучасного міжнародного права	2	
2.	Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища	2	1
3.	Принципи міжнародного права навколишнього середовища	2	
4.	Міжнародно-правовий захист екологічних прав людини	2	

5.	Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища	2	1
6.	Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів	2	1
7.	Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами і речовинами	2	1
8.	Міжнародно-правова охорона біорізноманіття Землі	1	
	Модульна контрольна робота	1	
	Разом	16	4

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Міжнародне право навколишнього середовища-галузь сучасного міжнародного права	10	10
2.	Становлення і розвиток міжнародного права навколишнього середовища	8	8
3.	Принципи міжнародного права навколишнього середовища	6	6
4.	Міжнародно-правовий захист екологічних прав людини	6	6
5.	Відповідальність у міжнародному праві навколишнього середовища	6	6
6.	Охорона навколишнього середовища під час збройних конфліктів	6	6
7.	Міжнародно-правове регулювання поводження з небезпечними для навколишнього середовища матеріалами і речовинами	6	7
8.	Міжнародно-правова охорона біорізноманіття Землі	5	5
	Модульна контрольна робота	1	
	Разом	54	54

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Bimie P. International law and Environment. Oxford: *Oxford University Press*, 2002. 2-d ed. 798 p.
2. DeGarmo D. K. International environmental treaties and state behavior. *Factors influencing cooperation*. New York; London: Routledge, 2004. 194 p.
3. Fitzmaurice M. A. International protection of the environment . *The Hague; Boston; London: Martinus Nijhoff Publishers*, 2002. 488 p.
4. Hahn R. The internationalisation of environmental regulation. *Harvard International Law Journal*. 1989. Vol. 30. P. 433-440.
5. Kiss A. International environmental law. Nairobi: UNEP, 2004. 446 p.
6. Louka E. International environmental law: fairness, effectiveness and world order. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2006. 536 p.
7. Sands Ph. Principles of international environmental law / Ph. Sands. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 2-d ed. 1248 p.
8. Shelton D. Judicial handbook on environmental law. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2005. 131 p.
9. Wolfrum R. Conflicts in international environmental law / R. Wolfrum R., N. Matz. - Berlin; London: Springer, 2003. 213 p.
10. Бекашев К. А. Международное экологическое право. Международное публичное право: Учеб. / Л. П. Ануфриева, Д. К. Бекашев, К. А. Бекашев, В. В. Устинов [и др.]; отв. ред. К. А. Бекашев. - Изд. 4-е, перераб. и доп. М.: ТК Велби; Изд-во Проспект, 2007. - С. 625-670.
11. Буткевич В. Г. Міжнародне право навколишнього середовища. Міжнародне право: Основні галузі: Підруч. / За ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2004. С. 502-538. Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля / [Відп. ред. проф. С. Кравченко]. Вид. 2-ге, доп. Львів: Норма, 2002. 416 с.
12. Екологічні проблеми людства та міжнародне співробітництво в галузі охорони навколишнього природного середовища: Конспект лекцій. Київський торговельно- економічний ун-т; [Укл. І. В. Чаус, М. Г. Іванова]. К., 1995. 19 с.
13. Задорожній О. Геноцид «болотних арабів» у світлі норм міжнародного водного права, міжнародного права захисту прав людини та міжнародного гуманітарного права. *Український часопис міжнародного права*. 2005. № 2. С. 88-92.
14. Кравченко С. М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища / [Під заг. ред. проф. С. М. Кравченко]. Львів: Видавничий центр ЛНУ Імені І. Франка, 2002. 336 с.
15. Кравченко С. Розвиток екологічних прав людини у міжнародному праві. *Право України*. 2001. № 2. С. 133-136.
16. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник. О.В. Задорожній, М.О Медведєва - К.: Проміні, 2010
17. Пейчев К. П. Екологічне право України: конспект лекцій. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. – 188 с
18. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / (кер. авт. кол.), В. А. Зуєв, І. В. Бригадир та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 432 с.

Додаткова література

1. Legal regulation of plant genome editing with the CRISPR/Cas9 technology as an example MO Medvedieva, YB Blume - Cytology and Genetics, 2018. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=KA6tsEAAA AJ&citation_for_view=KA6ts-EAAAAJ:4DMP91E08xMC
2. Марченко Ю. О роли и месте ООН в системе международного природоохранного сотрудничества. *Белорусский журнал международного права*. 1999. №2. URL: <http://evolutio.info/index.php?option:=comcontent&task=view&id=287&Itemid:=50>
3. Могильна Л. М. Сучасні екологічні проблеми України за умов міжнародної економічної інтеграції. *Вісник Сумського національного аграрного університету: науковий журнал. Серія «Економіка і менеджмент»/ Сумський національний аграрний університет*. Суми : СНАУ, 2015. Вип. 12 (66). С. 128-133
4. Никифоров А. А. Международно-правовая охрана окружающей среды в странах Северной Европы. *Наукові праці НУХТ*. 2012. № 4. С. 24–38.
5. Позолотин Л. Международные конвенции, кодексы, рекомендации ИМО и МОТ: Нормативно-правовое обеспечение безопасности мореплавания, защиты окружающей среды и охраны труда на морском транспорте; Информационно-консультационный центр ОГМА; Ассоциация морских капитанов Одессы. - Изд. 2-е, перераб. и доп. Одесса: Астропринт, 1998. 108 с.
6. Резнікова Н.В. Глобальні екологічні проблеми в сучасному світі: екологічна детермінанта міжнародних економічних відносин. К.: Вістка, 2016. 216 с.
7. Савельева Л. В. Итоги работы Комиссии международного права над первой частью проекта статей «Международная ответственность за вредные последствия действий, не запрещенных международным правом». *Московский журнал международного права*. 2005. № 2. С. 234-245.
8. Салатюк, Н. М. Зарубіжний досвід регулювання природокористування та охорони навколишнього середовища. *Наукові праці НУХТ*. 2010. № 36. С. 210-214.
9. Синякевич І. М. Принципи екологічної політики: погляд крізь призму глобальних екологічних загроз. *Продуктивні сили України*. 2007. № 2 (003). С. 230–235.
10. Сізова М.В. Міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля. Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 березня 2020 року упоряд. О. А. Іващенко. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С.404-407.
11. Строчук В. Обязательства государств по предотвращению трансграничного ущерба в международном праве / В. Строчук // *Белорусский журнал международного права*. - 2003. - № 4. URL: <http://evolutio.info/index.php?option=comcontent&task=view&id=899&Itemid=143>
12. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України. *Вісник НАН України*. 2002. № 2. С. 31-40.
13. Фрагментация международного права: трудности, обусловленные диверсификацией и расширением сферы охвата международного права. Организация Объединенных Наций. Доклад Комиссии международного права. Пятьдесят восьмая сессия. Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Шестьдесят первая сессия.

Дополнение № 10 (A/61/10). Приложение Е. - С. 405-427. URL: <http://untreatv.un.org/ilc/reports/2006/russian/annexes.pdf>

14. Хоменко М. Проблеми адаптації екологічного законодавства України до міжнародного права URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/10/16.pdf>

15. Чернявський А.Л. Тенденції Інституціоналізації в сучасному міжнародному праві навколишнього середовища. Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кіровоград, 18-19 квітня 2014 року) — Кіровоград: КІДМУ КПУ, 2014. – 238 с.

16. Яцик А. В. Екологічна безпека в Україні. К.: Генеза, 2001. 216 с.